

дається, як ви, сонце прозвістити, – просяться в півнів на тину горобчики.

Старші півні слухають це цвірінкання незво-рушно, мовби й не чують, а молоді ледве не битися за право першого голосу збираються. Горобці знову:

– І ми хочемо темряву та всяку напасть геть прогнати! Пустіть і нас разом із вами подати голос!

Тепер уже й старші півні занервували. Лише найстаріший, пером золотий, сидить сумирно.

Горобці не вгавають:

– Ми з вами, ми з вами співатимемо! Дозвольте нам, дозвольте!

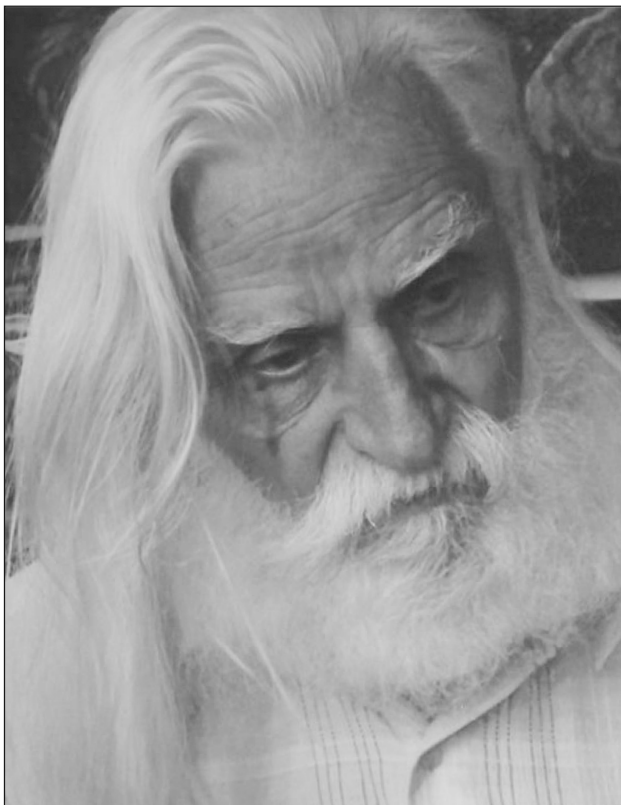
Гнівно зиркають у їхній бік півні. Настовбурчують пір'я. Що ж це буде? Ще, чого доброго, розпочнуть бійку й час співати пропустять. Чи не відьомські це, бува, витівки? Чи не сили п'їтьми обморочити півнів хочуть? Кому, як не відьмам, ця досвітня чубанина була б на руку?

Аж тут золотоперий ватаг піднявся й закукурі-кав, та так дзвінко й голосно, що всі до глибин свого ества стрепенулися.

Хто чекав – дочекався, хто щось нечисте задумував – прорахувався, хто прокинувся – перехрес-тився й Богові за ще один день подякував.

Григорій Титаренко

АКСАКАЛ ПОЛТАВСЬКОГО ЦЕХУ ХУДОЖНИКІВ: ВИСТАВКА-СПОМИН ПРО МАЙСТРА

Саме аксакалом або ще, через біблійну зовніш-ність, Саваофом жартома в нашому колі нази-вали старішину полтавського мистецького цеху художника Віктора Олександровича Трохимця-Мілютіна. На жаль, 26 лютого минув рік, як наш багатолітній приятель відійшов до іншого світу.

18 січня цього року Віктор Олександрович мав би святкувати свій 86 день народження.

19 січня 2019 року в полтавській «Мистецькій крамниці» зібралися шанувальники творчості митця, його приятелі та друзі. На виставку привезли роботи художника із приватних колекцій Києва, Полтави й інших міст, а 19 лютого в художньому салоні міста Полтави була відкрита посмертна виставка митця.

На її відкритті пригадалося багато цікавого, що мало місце впродовж довголітнього нашого спілкування з художником.

Ми приятелювали з Віктором Олександрови-чем більше сорока років. Якось у 1970-х я зайшов до полтавського художнього салону в надії придбати багет для однієї старої роботи. У радянські часи, коли все було дефіцитом, на мене глянули, як на дивака. Та несподівано до приміщення зайшов імпозантний добродій із красивою борідкою. Зразу було зрозуміло, що це художник, а директор магазину сказала, що можна в цього чоловіка запитати про багет для картини. Нас познайомили, а через пару днів у призначений час ми знову зустрілися в майстерні Трохимця-Мілютіна, яка знаходилася тоді на вулиці Радянській (нині Монастирська). Після того несподівано, може десь через рік, ми вкотре побачилися на дні народження в нашого спільного товариша, а далі так склалося, що ці зустрічі стали регулярними.

Пам'ятаю, як одного погожого літнього дня ми випадково перетнулися в центрі міста, стали прогулюватися Полтавою, а мій приятель пригадував далекі часи, коли працював головним художником Полтави, і по ходу, як справжній екскурсовод, розповідав мені численні історії, пов'язані з об'єктами, мимо яких ми проходили. Тоді я вперше почув оповідання про те, як під час війни один невірноважений есесівець вистрі-

лом із пістолета пробив лоба пам'ятникові Котляревському, а потім побіг до пам'ятника Шевченкові та відстрелив скульптурі носа. Після війни із цим пам'ятником узагалі була майже містична історія. Восени камінний Шевченко почав плакати. Мені так ця історія сподобалася, що я попросив дозволу у Віктора Олександровича з його слів її записати й, за можливості, надрукувати. Невдовзі з'явилася публікація у «Вечірній Полтаві» «Шевченко плаче».

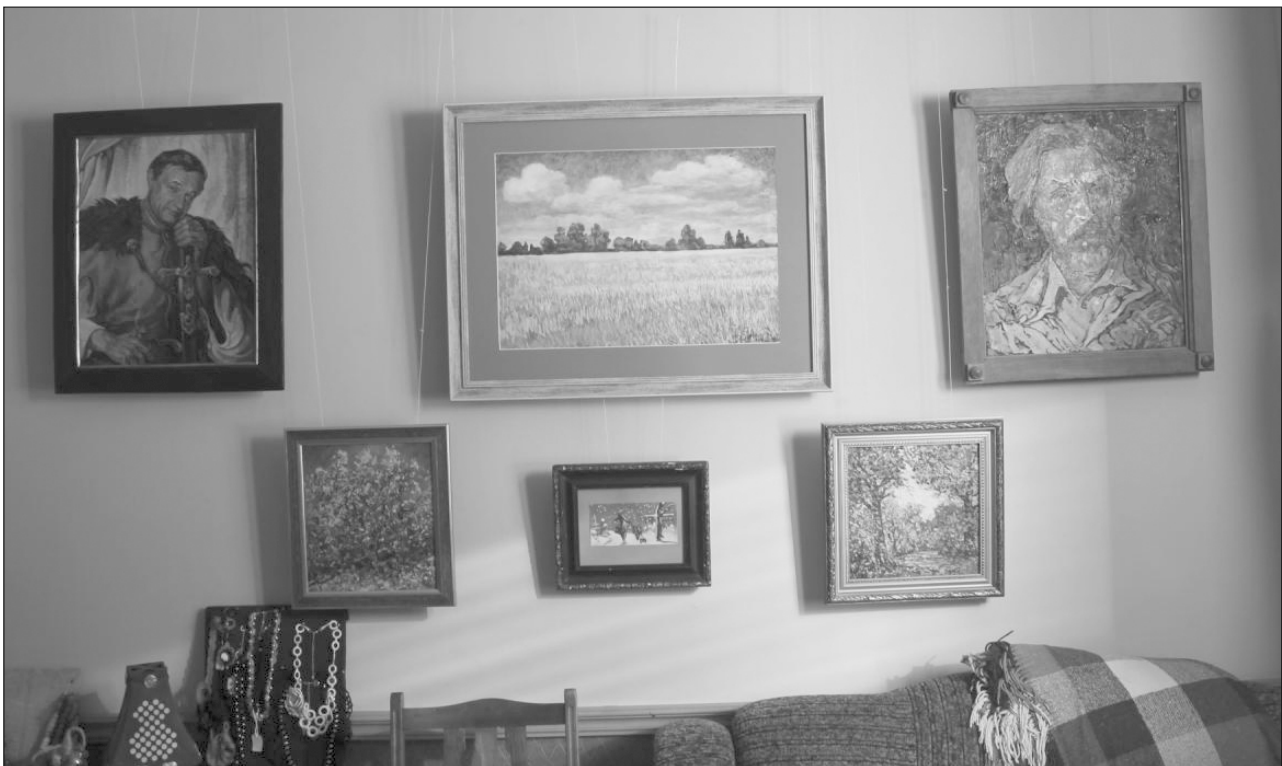
Мені мій товариш розповів, що сталося те глибокої осені, але ще до морозів. Одного разу пізно ввечері його терміново викликали в обком партії. Коли зібралися на нараду, доповідач від КДБ розповів, як хтось угледів у куточку ока поета сльозу. Зразу думали, що то провокація націоналістів, ретельно дослідили, навіть ставили охорону на ніч, а вранці поет знову плакав. Містика та й годі.

Невелика довідка – пам'ятник Тарасу Шевченкові було споруджено в березні 1923 року. Автор його – Іван Кавалерідзе. Монумент виконаний у стилі кубізму. Під час війни німці переплутали Шевченка з Леніним (лисий та ще й із вусами) і хотіли його знищити. Урятував тоді Кобзаря журналіст Ярослав Курдидик, який 1943 року, виходячи із приміщення Полтавського краєзнавчого музею, побачив, що німці прилаштовують до пам'ятника вибухівку.

Удруге пам'ятник був під загрозою 1947 року. Цього разу його хотів знищити Хрущов. Під час приїзду до Полтави партійний лідер побачив напівзруйнований пам'ятник і був ним дуже незадоволений. Тоді в радянському мистецтві саме панував реалізм, однак Микита Сергійович мало знався на естетичних категоріях, натомість був ворогом незрозумілого йому «футуризму». Ще майже десять років після візиту Хрущова пам'ятник стояв напівзруйнованим. А в

кінці його правління в СРСР розпочалася боротьба з «формалізмом у мистецтві». Щоб зберегти своє дітище, 90-річний Кавалерідзе виділив сто тисяч карбованців власних коштів. Тоді й приліпили поетові новий ніс, біля якого через певний час почала з'являтися «сльоза».

Та марно в Полтаві був будівельний інститут. Учені цього вишу висунули гіпотезу, що за рахунок різного складу бетону по стикові доданого фрагмента почав восени утворюватися конденсат і, відповідно, скочуватися сльозою. Тоді було вирішено покрити весь пам'ятник тонким шаром спеціального розчину. Так наука пояснила містику і звела нанівець красиву легенду. Я подякував художникові за цікаву розповідь і не втримався, щоб не сказати: «Даремно ви це зробили. Хай би Кобзар і до сьогодні плакав. Мало того, що це було б доречно, та ще б могло стати природним полтавським чудом». Віктор Олександрович гірко всміхнувся й відповів, що те вже від нього не залежало...

А згодом сказав, що і йому дещо вдалося врятувати для Полтави, а саме Спаську церкву. Було це також за правління Микити Хрущова, який викорчовував «опіум для народу». Тоді в Полтаві знищили церкву біля ринку, скит під Матвіївкою та багато інших культових споруд.

Віктор Олександрович розповів:

– Яюсь у кінці квітня проходимо ми біля Спаського храму, а тодішня секретарка Октябрського райкому партії Сазонова Євгенія Іванівна й каже мені:

– Давайте вночі пригонимо трактори й розвалимо цю церкву, а вранці що зроблять?

– Бачу, зруйнує, і кажу їй: «Не можна!»

– Чому?

– Бо вона, – говорю, – має історичну цінність.

– Яку?

– У ній молився Петро I після Полтавської битви. І вам такої ініціативи не вибачать.

– Отак я врятував церкву, – сказав художник, – а якби Сазонова до мене не звернулася, а сама вирішувала долю пам'ятки, то, можливо, церкви вже й не було б.

1964 року на святкування 150-річчя з дня народження Тараса Григоровича Шевченка до Полтави приїхав Кавалерідзе. Та ж сама Сазонова вирішила скульпторові влаштувати сюрприз. У програмі, звичайно ж, запланували відвідини пам'ятника Кобзареві, а за самим монументом розташували хор, який не було видно з дороги. І от коли кортеж з автомобілів наблизився до монумента, а дверцята «Волги», у

якій сидів гість, прочинилися, з-за пам'ятника зазвучав славнозвісний «Заповіт». Сюрприз таки вдався, і поважний митець плакав від зворушення, як дитина.

Пригадую, ранньою весною 2014 року зателефонував мені Віктор Олександрович і щасливим, збудженим голосом повідомив, що планує їхати в мої рідні Великі Будища. На запитання, що він там збирається робити, отримав відповідь: «Там же був Шевченко, і я їду малювати». Це мене дуже здивувало, адже відомо, що Тарас Григорович це козацьке містечко не відвідував. Принаймні такого немає в «Полтавській Шевченківській енциклопедії» Петра Ротача. Щоб ще раз переконатися, телефоную Анатолію Чернову. Звичайно, відповідь отримую негативну.

Зі слів Трохимця-Мілютіна з'ясувалося, що у Спільці художників України вирішили розшукати на Полтавщині ті місця, які малював Кобзар, у тому ж ракурсі, і, за можливості, до 200-річчя з дня народження митця зробити етуди. А вже байку про те, нібито Шевченко заїжджав у Великі Будища, художникові повідав хтось із адміністрації.

Питаю: «Чому ж Ви не поїдете в Решетилівку, Шадієве, Василівку чи Веселий Поділ, які точно відвідував або малював Тарас Григорович?» Приятель мій відповів, що всі ці місця вже розібрали інші худож-

ники. Тоді в мене виникла підозра стосовно того, як з'явилася історія про Шевченка у Великих Будищах... Свої роздуми не озвучував, щоб не образити й не провокувати конфлікт, але вирішив самостійно рятувати ситуацію з пошуком пам'ятного Шевченкового місця.

Мені достеменно відомо, і це є в того ж Петра Ротача, що влітку 1845 року, прямуючи з Шадієвого до Решетилівки, Шевченко з Лук'яновичем зробили

зупинку в селі Старі Санжари. Саме тоді там проходив ярмарок, і вони навіть бенкетували з чумаками. Цей епізод поет описав у «Наймичці». Шлях із Шадієвого проходить через Ворсклу. На сьогодні є залишки старого дерев'яного мосту через річку. П'ять років тому по ньому ще можна було перейти з берега на берег. На жаль, велика весняна вода 2018 року міст зміла. Другого такого дерев'яного мосту через Ворсклу я не знаю, а зважаючи на його живописність і повну достовірність того, що Шевченко був у Старих Санжарах, чим не ідея – провести пленер біля старого мосту. На мою пропозицію художник радо пристав, і ми, добре підготувавшись, виїхали 8 травня 2014 року на етюди. Зранку була гарна сонячна погода. А після обіду пішов теплий весняний дощ. Так тривало й наступного дня, але Віктор Олександрович устигав щодня зробити по чудовому етюдіві. Я їх вологими возив у багажнику автомобіля до будинку мого сина. Там нас чекав шашлик і прекрасне домашнє сухе виноградне вино. Ми насправді добре підготувалися до пленеру. Після того, як гарно поспівали, Віктор Олександрович питає: «Друже, а де я прихилию голову на ніч?» Говорю: «Не хвилюйтеся, Ви будете відпочивати в залі Трохимця-Мілютіна». Перехопивши здивований погляд Майстра, я не став більше нічого пояснювати. Маю такий гріх – люблю робити сюрпризи. Коли ми зайшли до

кімнати на першому поверсі, де було заслано ліжко, а на трьох стінах красувалися його роботи, художник радів, як дитина. Потім він часто згадував цей сюрприз. І не раз іншим розповідав, як провів ніч у Старих Санжарах у залі Трохимця-Мілютіна.

Один етюд я придбав у художника. На ньому неймовірно вдало передані весняні зелені кольори. Як не наполягав товариш попрацювати над картиною ще в майстерні, на це згоди я не дав, адже боявся втратити ту весняну свіжість, яку вдалося схопити авторіві. До сьогодні перекоаний, що так і треба було все залишити.

До слова, любив і вмів наш приятель заспівати та ще й мав за плечима початкову музичну освіту. Особливо любив дві пісні – «Взяв би я бандуру» і «Стоїть гора високая». Другу пісню завжди називав гімном полтавських художників.

З роками Віктор Олександрович утрачав зір. Лікар-офтальмолог наполягав на операції, адже на одне око він уже майже не бачив. Ми збирали необхідні кошти. Треба сказати про те, що добре знають лікарі та художники. Одним оком оцінити, а тим більше передати перспективу практично неможливо. Дивний феномен – у своїх останніх роботах із натури наш товариш із цим завданням справлявся бездоганно. Звернув я на це увагу на останніх пленерах у Чернечому Ярі. Туди ми їздили 2016-го...

Великий творчий спадок залишив по собі митець. Роботи Трохимця-Мілютіна розійшлися по світу – від Америки до Японії. Багато їх знаходиться у приватних колекціях.

Найдавніша гравюра, яку мені подарував художник, – це козак, котрий обіймає голову коня. Робота створена 1962 року. У своєму підписі Віктор Олександрович зашифрував тризуб. Тільки треба картину перевернути. На той час це було надто сміливо.

Власну антиімперську позицію він озвучив ще перед розпадом СРСР. Якось до його рук потрапив герб СРСР із поштової скриньки, то художник наклеїв його по центру полотна, а навколо герба намалював павутину. Таким чином герб перетворився на павука. Спочатку цей шедевр бачили тільки окремі люди робітні майстра, та невдовзі розвалився непорушний Союз, і картину він виставив на суд публіки в художньому салоні Полтави. Я називав її «Імперська павутина». Здається, невдовзі роботу придбав якийсь московський колекціонер.

На жаль, так і залишилася нереалізованою ідея полтавського приятеля Трохимця-Мілютіна Олександра Розума створити повний каталог творів художника.

А ще перед відходом із життя Віктор Олександрович мріяв заповісти свої твори рідній Полтаві. Він був її великим патріотом. Не судилося.